

Verkondiging zondag 21 augustus 2022 De Schutse, Uithoorn

ds. Sibilla Verhagen

Lezingen: Spreuken 30 vers 1-9, 29-33

Geliefden van onze heer Jezus Christus,

We gaan vandaag twee spreuken proeven. En we gaan ze proeven zoals je een goede bonbon proeft. Bonbons eet je één voor één, en je eet er doorgaans weinig van. Toch? Dat is het beste. Een bonbon eet je langzaam. We doen even een kersenbonbon.

Je pakt er eentje en als 'm naar je mond brengt ruik je al de chocolade. Je stopt 'm helemaal in je mond, want anders gaat het fout bij een kersenbonbon. Je tong gaat over de uiterst gladde chocolade. Eerst proef je weinig maar dan komt de smaak los en is alsof je hele mond vol chocolade zit. Je zet wat druk met tong en de buitenste laag knapt en een stroperige vloeistof vult je mond, de zoete smaak gaat gloeien tot ver in je neus. Vervolgens gaat je tong op naar de kers die ergens moet zijn. En ja hoor, daar is een wat weke substantie. Je test even of er echt geen pit want dan moet je gaan oppassen met kauwen. Nee, geen pit het puntje van je tong kan in het gaatje van de kers, gelukkig, je kan gerust doorgaan. En zo gaat het verder: langzame kauwbewegingen, de boel gaat zich mengen en daarin gebeurt ook nog van alles. Uiteindelijk slik je door en dan is het nóg niet voorbij want de smaak blijft hangen.

Zoals je bonbons eet, of neem een amuse, of een interessant ijsje, zo kan je doorgaans het beste een spreuk tot je nemen. Niet te veel achter elkaar maar één voor één, en je gaat er langzaam doorheen, je proeft verschillende smaken, de verschillen in structuur, de elementen los van elkaar maar ook met elkaar gemengd. We gaan er vandaag twee doen.

-

De eerste is een getalspreuk. Drie, nee vier. En je kan ze opvatten als een soort vraag en een antwoord, als een raadsel dat gegeven wordt en dan volgt de spitsvondige oplossing.

Drie hebben een voorname tred,
vier schrijden statig voort:
de leeuw – hij is de koning <held, machtige> der dieren,
de trotse haan, de bok,
en een koning met zijn troepen.

We kijken eerst naar de drie dieren. Die vormen een rijtje, alle drie dier. Alle drie een mannetjesdier. En het woord dat voor leeuw is gekozen is layis. Er zijn meerdere woorden voor leeuw in het Hebreeuws. Maar hier dus layis want dat rijmt op het laatste dier, de bok: tayis. Die leeuw staat helemaal vooraan in de rij, en de bok helemaal aan het eind. Die dieren vormen duidelijk een rij, het zijn duidelijk die drie van de getalstrap, 'drie, nee vier'. We gaan even naar deze dieren kijken. Alle drie kunnen ze trotse, statige uitstraling hebben.

Zo'n bok, is de duidelijk de grootste ten opzichte de vrouwtjesgeiten. En zo'n bok heeft prachtige rechte benen als die loopt. Ik had een mooi filmpje gevonden, het staat in de schutse-app, als je die niet hebt vraag straks even aan iemand met een telefoon of je het mag zien.

Zo'n haan, zo'n eentje met een trotse felrode kam en een glanzende verentooi, en boven het gekakel uit laat hij luidt zijn roep horen. Zo'n haan kan ook rondlopen alsof de wereld van hem is. – Er wordt

al heel lang 'haan' ingevuld hier in de vertalingen die ons overgeleverd zijn. Het Hebreeuwse woord is onbekend verder. Maar in het rijtje van deze drie past dat prima, een fiere haan. De leeuw, je ziet 'm op zo'n heuvel met uitzicht over de steppe, het hoofd met de machtige manentooi fier geheven. De vrouwtjesleeuwen laten hem het eerste eten van hun prooi en ze gaan pas zelf eten van hun vangst als hij uitgeeten is.

Die dieren met een trotse, fiere uitstraling. En er is nog iets dat deze drie verbindt: het zijn alle drie onverschrokken vechters. Met hanen worden zelfs wedstrijden gedaan. Dat is niet zo diervriendelijk, maar het geeft wel iets van die vechtersaard aan. Alle drie vechten ze in hun eentje, onverschrokken, meestal tegen een soortgenoot.

Ze maken indruk deze drie, het is een imponerende dierenparade, je zou er stil van worden en er bijna een lofzang op de schepping in zien.

Maar dan. We dachten de smaak te pakken te hebben, maar dan komt de verrassende smaaksensatie van nummer vier: de koning. In deze vierde zit de spits van deze spreuk. En het is een spottende spits. In de spreuk er vlak voor, die hebben we niet gelezen, daar worden dieren ook gebruikt als les, daar komt de koning en des konings paleis er ook niet goed vanaf. In die lijn gaat het hier denk ik verder. Een mens vergelijken met een dier kan serieus bedoeld zijn – zo sterk als beer, maar ook heel goed spottend: het lijkt hier wel een kippenhok. Mijn broer heeft zijn hond naar mij vernoemd, Sibbel heet ze. Dat zou ik als een eer kunnen beschouwen, maar toch heb ik daar zo mijn bedenkingen bij. Als jongste was ik vroeger thuis zo vaak het voorwerp van spot. De anderen ook hoor.

Goed de twist zit in deze vierde. De drie dieren zijn niet bedoeld als lofzang op de schepping maar het is een spottende parade, een carnaval des animeaux. Ze spotten alleen niet met zichzelf maar met nummer vier, de koning.

Er staat: een koning, niet alleen, maar een koning met zijn troepen. Meer staat er niet. De nbv21 maakt er van: 'een koning die zijn troepen monstert', zijn troepen kritisch bekijkt. De nbv maakte er van: 'een koning aan het hoofd van zijn leger'.

Je hebt wel van die films, zo'n romeinse generaal, en de romeinse legers die slagorde staan op gesteld, en die generaal trekt daar aan voorbij, op z'n paard dan. Zoiets, maar dan lopend. Een koning, je kan aan de kleren zien dat hij de koning is. Hij heeft een aparte positie ten opzichte van zijn onderdanen, net als de leeuw ten opzichte van vele andere wilde dieren – in zijn eigen rijk is er geen gelijke. Of denk aan een drumband, aan wie er voor loop. Zo'n tambour-maître die voor de fanfare uitloopt. Dat is strak in het gelid, dat is rechttop het hoofd geheven, met een nog blinkender uniform aan dan de rest. Het lijkt heel wat, maar de muziek maakt hij niet. Zo is het ook met die koning. Die kan er imponerend uitzien. Die heeft een aparte positie. Maar in de strijd, als vechtersbaas, is hij in z'n eentje doorgaans nergens. Daar heeft hij toch echt en heel hard zijn troepen voor nodig.

Dus laat je niet al te veel imponeren door wat je ziet, het is anders dan op het eerste gezicht lijkt, schijn bedriegt. De macht van de koning lijkt heel wat, maar is in werkelijkheid toch beperkt. In deze spreuk is die macht van de koning afhankelijk van zijn troepen. En als je in de Bijbel verder leest is de macht van de koning altijd beperkt door de macht van die Ene, door de machtigste, door God dus. Deze spreuk geeft ons een vrolijke nasmaak. De les: lach gerust om een koning, om een schijnbaar machtige enkeling. Laat je door hem, en vandaag de dag kan het ook best een haar zijn, laat je er niet door imponeren.

We gaan er nog eentje proeven. De spreuk die erop volgt, het is ook de laatste wijsheid van Spreuken 30.

Als je jezelf schaamteloos op de borst slaat – als je jezelf dwaas verheft, als je opschept en als je dit overweegt, doe je hand op je mond.

Want: als je melk/room slaat, levert dat boter op,
als je iemand op de neus slaat, levert dat bloed op,
als je slaat in woede, levert dat strijd op.

Deze spreuk heeft een andere opbouw dan de vorige. Hier wordt de les, het wijze advies direct gegeven, in die eerst zin: waak ervoor op te scheppen, houd jezelf onder controle. Dit eerste is waarover het gaat, dit is het belangrijkste wat er te proeven valt. De spreuk had het ook bij deze eerste zin kunnen laten. Maar om het advies wat steviger te laten landen, om het wat langer in de mond te houden, wordt het advies vervolgens geïllustreerd met drie voorbeelden. En die drie voorbeelden verdiepen en verscherpen het advies.

We kijken even verder naar die drie voorbeelden, en dan kom ik aan het eind weer terug bij de hoofdles.

Die drie voorbeelden: room slaan, slaan op de neus, slaan bij woede. Ook in het Hebreeuws staat er drie keer hetzelfde werkwoord. Het werkwoord betekent: met druk iets laten ontstaan.

Je moet room met enige kracht slaan anders duurt het eindeloos voordat je boter hebt. Of je kan ook denken aan verzuurde melk. En om dan de wrongel te krijgen om kaas mee te maken moet het zaakje uitgeperst of gecentrifugeerd worden. Ook bij de andere twee voorbeelden wordt er met kracht geslagen. Bij de eerste letterlijk, in het gezicht, met een bloedneus tot gevolg. En bij de laatste zou het fysiek maar ook met woorden kunnen zijn. Als je uithaalt terwijl jezelf woedend bent, dan doe je dat met de nodige agressie. Met ruzie tot gevolg. De nbv21 vertaalt met dat de ander, degene die geslagen wordt, woedend is, kan. Ook dan zou je goed strijd kunnen krijgen. Maar het lijkt me minder voor de hand liggen. Want het is je eigen woede die in je opvlamt en die je hard laat slaan.

Bij alle drie verandert er iets en dat is een soort wetmatigheid, er valt niet aan te ontkomen en het is een proces dat niet teruggedraaid kan worden. Boter zal geen melk met room meer worden. Nou ja, niet in de tijd van Spreuken. Misschien dat in een hedendaagse fabriek men toch weer iets met eiwitten kan om het tot iets melkerigs te maken, maar toen zeker niet. En hierbij: de aard van iets verandert. Bij die melk is dat op zich iets goeds: het wordt boter. Dat is lekker en een beetje vet heb je nodig. Bij de andere twee wordt het iets negatiefs. Een neus die bloed doet niet meer waarvoor die neus bedoeld is, namelijk ruiken. En bij strijd, dan doet de relatie tussen mensen niet meer waarvoor ze bedoeld is, namelijk: de wederzijdse liefde.

Terug naar het advies, de les. Als je opschept heeft dat hoe dan ook gevolgen. En je kan onverbloemd krachtig opscheppen, maar het kan ook op heel subtiele wijze. Hoe je het ook doet, dat verheffen van jezelf heeft gevolg voor de aard van de relatie met de ander. De relatie verandert er door, daar ontkom je niet aan.

Ik moest hierbij denken aan de Roos van Leary, sommigen zullen dat model kennen. Als je opschept kunnen er twee dingen gebeuren. Het ene gevolg bij opscheppen: de ander gaat ook opscheppen, gaat er tegen in, er over heen. In de wetmatigheid van Leary: tegengedrag wekt tegengedrag op. Als dat gebeurt, de ander gaat ook opscheppen, dan is er van een open relatie geen sprake meer, het samen wordt er minder van. Het andere gevolg als je opschept, dat kan ook gebeuren: de ander gaat zich minder voelen dan jij, schaamt zich voor zichzelf. In de terminologie van Leary: boven-gedrag wekt onder-gedrag op. Ook dan is er van een open en gelijkwaardige relatie geen sprake meer.

Doe het dus niet, opscheppen. En zelfs: pas op als je er alleen maar aan denkt. Want de gedachte erover, levert je voor je het weet het foute gedrag op. Als je het werkwoord, dat slaan, erop toepast,

iets met druk laten ontstaan: het kost echt moeite dit te doen, het is een deugd die je moet verwerven. En zolang je die niet hebt verworven, hand stevig voor je mond, zwijg. En denk aan het begin van Spreuken 30 dat we lazen: wie is de mens in die grote schepping, ten opzichte van de Schepper? Dat stelt weinig voor. Het besef van onze bescheiden positie, voorkomt ook de neiging tot dwaze zelfverheffing. En dat levert iets goeds op: Dan ontstaan er geen spreekwoordelijke bloedneuzen waarbij iemand afdruipt. Dan volgt er geen strijd waarbij iemand terug mept. Maar dan volgt er iets appetijtelijks, zoals boter na de room, dan volgt een liefdevol samen zijn. ...Succes straks bij de koffie.
Amen